

האם שלום אזורי עם ישראל אפשרי? נקודת מבט סורית

פאהד אל-מסרי¹ | 11 ביולי, 2022

הרחבת הסכמי אברהם - יציקת עומק אסטרטגי בהם והדגשת קביעות, שתאפשר לכלול בהם מדינות נוספות במזרח התיכון - מחייבות כינון שלום בין סוריה לישראל. זאת משום שדמשק היא גורם מרכזי בהשגת שלום ויציבות אזוריים. סילוק הנשיא בשאר אל-אסד מהשלטון יביא לקריסת ציר טהראן-דמשק, ובעקבות זאת לכינון שלום בין סוריה לישראל. אולם לשם כך מתחייב גיוס העם הסורי עצמו. ביום שאחרי אסד ניתן יהיה לעגן שלום עם ישראל, שיביא לשיתוף פעולה ותיאום מדיני, צבאי וביטחוני, אולם לשם כך יהיה צורך בשלושה מהלכים קריטיים: כינון מועצת ביטחון אזורית; הקמת נאט"ו אזורי ערבי; והקמה של מסגרת אזורית לביטחון ושיתוף פעולה. שלושה מהלכים אלה יסללו את הדרך לאינטגרציה כלכלית לעבר שוק אזורי משותף במזרח התיכון, במתכונת הקהילה הכלכלית האירופית (EEC).

שלום אזורי עם ישראל כבר אינו מטרה בלתי אפשרית, כפי שהוכיחו הסכמי אברהם. עם זאת, חשוב לזכור שיש הבדל רב בין השלום שנחתם עם מרוקו לזה שנחתם עם יתר המדינות הערביות. מרוקו היא מקרה ייחודי במזרח התיכון וצפון אפריקה, משום שהיא המדינה היחידה באזור שנקטה עמדה מוסרית כלפי היהודים במהלך השואה ומול הנאצים. למרוקו קשרים עמוקים, חזקים והיסטוריים עם העם היהודי, המאופיינים בכבוד ובהערכה. הסכמי השלום האחרים - עם איחוד האמירויות, בחריין וסודאן - חשובים מאוד, אך הם בין היתר תוצאה של האיום האיראני. הם מייצגים בעיקר שלום ביטחוני וכלכלי, ואילו ההיבט החברתי שלהם (כלומר, שלום בין העמים) לא זכה לתשומת לב רבה. זאת למרות היותו היבט חשוב ביותר בכל תהליך שלום, שפועל כשסתום ביטחון השומר על יציבותו של שלום אזורי עם ישראל.

הרחבת השלום של הסכמי אברהם כדי לכלול בהם מדינות נוספות במזרח התיכון מחייבת בראש ובראשונה השגה של שלום בין סוריה לישראל, שכן דמשק היא גורם מרכזי בהשגת שלום ויציבות אזוריים.

סילוקו של בשאר אל-אסד מהשלטון יביא לקריסת עמוד השדרה של הפרויקט האיראני בסוריה ובאזור. באמצעות התבססותה בסוריה, איראן מקבלת גישה לים התיכון, העוקפת את אירופה, ומחזקת את שליטתה בלבנון. בנוסף, סילוקו של אסד יפגע בשאיפות האזוריות של איראן, שכן

¹ פהד אל-מסרי, לשעבר דובר הצבא הסורי החופשי, הוא מאנשי האופוזיציה הסורית וראש חזית ההצלה הלאומית הסורית. אל-מסרי מאמין שסוריה שתשתחרר משלטון אסד ומהנוכחות האיראנית תהיה מחויבת לשלום עם ישראל, והוא מציע צעדים שונים שיכולים לסייע בקידום שלום זה.

נוכחותה בסוריה מאפשרת לה להיות קרובה מאוד לגבול הצפוני של ישראל. במילים אחרות, איראן מאיימת על ישראל בצפון וכן בדרום – ברצועת עזה, והיא מנסה לכתר את ישראל גם מהמזרח, דרך ירדן.

קריסת ציר טהראן-דמשק ביום שאחרי אסד תוכל להתרגם לכינון שלום בין סוריה לישראל. ההנהגה הישראלית והקהילה הבינלאומית כולה צריכות להיות ערוכות לשותפים אסטרטגיים חדשים בסוריה, שאינם אסד. לישראל לעולם לא יהיו ערבויות קבועות לביטחון בגבולה הצפוני עם סוריה ולבנון כל עוד אסד נמצא בשלטון, וכל עוד לא הושג פתרון צודק לסוגיית הגולן. על ישראל והקהילה הבינלאומית להיות ערות גם לחשיבות השינוי שחל בעמדות העם הסורי בעקבות צמיחתה של תנועה חברתית עמוקה בסוריה, שלא ניתן להשתיק.

רוב הסורים מאמינים שישראל מגנה על שלטון אסד, ואם ישראל תמשיך במסלול זה, המשמעות היא שהיא תומכת בפשעים ובמעשי הטבח שהוא ביצע ומוכנה לקבל את השינוי הדמוגרפי שחל בסוריה בעקבות מלחמת האזרחים. עמדה כזו מעוררת אנטגוניזם בקרב העם הסורי. לכן, על מקבלי ההחלטות בישראל להיות מודעים לכך שההימור של ללכת עם אסד היה שגוי וכרוך בהשלכות מסוכנות על האזור כולו, בכלל זאת על ישראל. ליישוב קהילות חדשות בסוריה במטרה ליצור שינוי דמוגרפי, במיוחד בדמשק ובדרום סוריה, יהיו השלכות חמורות על כל הצדדים המעורבים. אך מהלך כוחני זה לעולם לא ישרת את האינטרסים של ישראל והאזור, אלא יקדם את פרויקט השליטה האזורי של איראן.

אם ישראל מעוניינת באמת להרחיק את איראן מסוריה ולעצור את השפעתה במדינה זו ובאזור עול, עליה להבין שהיא לעולם לא תוכל לעשות זאת ללא עזרת העם הסורי עצמו. למרות המלחמה ארוכת השנים, פגיעה בבסיסים האיראניים בסוריה באמצעות תקיפות אוויריות בלבד לא תספיק לעולם כדי להצליח במשימה, ובסופו של דבר תידרש נוכחות קרקעית של לוחמים סורים בשטח.

בהמשך ישיר לכך, אם ישראל והקהילה הבינלאומית מחויבות להשבת הביטחון והיציבות בסוריה, עליהן להבין שלא ניתן יהיה להשיג זאת ללא שיבת הפליטים הסורים לבתיהם ויישום צדק. לסיום המצב הנוכחי, שאינו שלום ואינו מלחמה, יש פוטנציאל לפתוח אופקים נוספים בהסכמי אברהם לקראת שלום קבע ושיתוף פעולה עם סוריה חדשה, מצב שבתורו יביא לכך שכל מדינות האזור יהיו מוכנות לשלום ולנורמליזציה עם ישראל; לאף מדינה כבר לא יהיה תירוץ מדוע לא לכונן שלום או לא לנרמל את הקשרים עם ישראל.

ביום שאחרי אסד, יידרשו שלושה מהלכים קריטיים שיבטיחו שהשלום בין סוריה לישראל יעוגן בבסיס אובייקטיבי ואסטרטגי, עם שיתוף פעולה ותיאום מדיני, צבאי וביטחוני. פרויקט משולש זה יניב אופקים כלכליים, תרבותיים, דיפלומטיים ועוד.

החלק הראשון של הפרויקט הוא הקמת מועצת ביטחון אזורית בחסות ארצות הברית ובעלות בריתה. ישראל והמדינות שחתמו עד כה על הסכמי שלום יוכלו להקימה באופן מיידי. מדינות אחרות במזרח התיכון וצפון אפריקה יוכלו להצטרף בשלב מאוחר יותר. מפעל כזה יתפקד כגרעין מרכזי לדיאלוג ושיתוף פעולה ערבי-ישראלי ואזורי, שבו הצדדים יפגשו סביב שולחן המשא ומתן.

הצעד השני הוא הקמת נאט"ו אזורי ערבי. הרעיון הזה הועלה על ידי כותב שורות אלה בפני ישראל וארצות הברית במקביל, כאשר הנשיא האמריקאי דונלד טראמפ ביקר בערב הסעודית ב-2017. נאט"ו אזורי-ערבי, שיפעל תחת הפיקוח של נאט"ו, ישחרר את ארצות הברית ובעלות בריתה, שלא יצטרכו עוד לשלוח כוחות למזרח התיכון. כוחות נאט"ו האזורי-הערבי יהיו מורכבים מכל המדינות החברות במועצת הביטחון האזורית, ויתמודדו עם מגוון האתגרים הצבאיים והביטחוניים באזור.

החלק השלישי בפרויקט הוא כינון של מסגרת אזורית לביטחון ושיתוף פעולה (RSSC), על ידי המדינות החברות במועצת הביטחון האזורית. השאיפה היא שהמטה של המסגרת האזורית יהיה בדמשק, כדי להבטיח שיתוף פעולה, תיאום ושילוב ביטחוני-אזורי בזכות ריכוזם יחדיו. המסגרת האזורית תאפשר לנציגים הקבועים של מוסדות הביטחון של המדינות החברות להחליף מידע ורעיונות למלחמה בטרור ובקיצוניות, כאשר המטרה היא להגן על הביטחון והציבות של המדינות החברות ושל בעלות בריתן באמצעות אינטגרציה ביטחונית.

שלושה מהלכים אלה יסללו את הדרך לאינטגרציה כלכלית אזורית, לקראת שוק משותף במזרח התיכון במתכונת דומה לקהילה הכלכלית האירופית (EEC).

השינויים והאתגרים האזוריים אימתו חזון שהוצג על ידי כותב שורות אלה ב-2016, געת נאום על אודות הצורך בשלום צודק בין סוריה חדשה לישראל. בשנים שחלפו מאז, ובמיוחד לנוכח המלחמה בסוריה והמלחמה באוקראינה, הוכח ביתר שאת כי העולם כיום עומד על סף סדר עולמי חדש. המשמעות היא שנכונות שינויים אסטרטגיים ניכרים. אחד מהם יתרחש במועצת הביטחון, שבה מדינות חשובות, דוגמת גרמניה, יקבלו את המעמד והתפקיד המרכזי שלהם הן ראיות. גם האו"ם ישתנה, בדיוק כפי שחבר הלאומים הוחלף לאחר מלחמת העולם השנייה.

כינון מזרח תיכון חדש מחייב את כל הצדדים להפגין אומץ, רצון ונחישות. הגיעה העת שהמזרח התיכון התשוש והמוכה של היום, הטובל בנהרות של דם וכאב, ישים קץ לעידן המלחמות ויעבור לחיים של שקט, יציבות וביטחון, על בסיס עקרונות של שלום ותרבות של שלום.